

### Studying the factors affecting the emergence of administrative corruption and its prevention patterns using the inductive, meta-qualitative method

Taha Ashayeri<sup>1</sup>, Tahereh Jahan Parvar<sup>2</sup>, Hamid Reza Taeamoli<sup>3</sup>, Elham Abbasi<sup>4</sup> Received: 2022-06-26

Accepted: 2022-12-07

#### Abstract

**Background and purpose:** Administrative corruption is the misuse of public-government authority, position and power entrusted to a person for personal gain. According to the report of Transparency International Organization (2021) and researches (period 1383 to 1401), administrative corruption has been increasing in Iran. The main purpose of the research is to study the factors affecting the emergence of administrative corruption and its prevention patterns.

**Method:** The research method is qualitative meta-composite inductive in the period from 1383 to 1401, which is a non-probability (intentional) sampling method of 80 research documents during the seven stages of the Sanredowski and Barroso model, 43 research samples with the inclusion criteria (having independent scientific variables, validity and Reliability of Research, an authoritative scientific journal) was selected. This method consists of seven steps, which deals with the systematic evaluation and analysis of the results of previous researches on a specific topic (administrative corruption) and gives the researcher the possibility to use a structured method of the results of studies related to the topic of research to design a comprehensive and composite model (taking into account scientific validity).

**Findings:** The results of the research show that organizational, cultural, social, economic, political, legal and demographic factors play an important role in the emergence of administrative corruption. Also, the most important and common patterns of corruption prevention in Iran include organizational factors (organizational agility, reform of legal methods, organizational control), cultural (education, culturalization, media transparency, ethics), economic (occupational and welfare), social (social capital and governance) factors, political (party and executive) and psychological (occupational space and identity-individual).

**Conclusion:** According to the results of the research, administrative corruption is a form of social-environmental disorganization (reduction of control rules and organizational anomie) that occurs due to the reduction of social capital (participation, trust, belonging, commitment, sensitivity, cohesion and religious-value beliefs).

**Keywords:** Administrative corruption, Social capital, Hybridization, Prevention of corruption.

**Citation (APA):** Ashayeri, Taha; Jahan Parvar, Tahereh; Taeamoli, Hamid Reza; Abbasi, Elham .(1401). Studying the factors affecting the emergence of administrative corruption and its prevention patterns using the inductive, meta-qualitative method, Quarterly of Supervision and Inspection, 16 (61), pp 13-46

[DOI: 10.22034/SI.2022.99509](https://doi.org/10.22034/SI.2022.99509)

1. Assistant professor and faculty member of the Department of History and Sociology, Faculty of Social Sciences, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran (corresponding author). Email: t.ashayeri@uma.ac.ir
2. Doctoral student of Cultural Sociology, Faculty of Social Sciences, Communication and Media, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: jparvar@yahoo.com
3. Doctoral student of public administration, Dahaghan Azad University, Isfahan, Iran. Email: hr.taammoli@gmail.com
4. Assistant professor and member of the faculty of the Department of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran. Email: elham@pnu.ac.ir



## مطالعه عوامل مؤثر بر ظهور فساد اداری و الگوهای پیشگیری از آن به روش استقرایی فراترکیب کیفی

طاها عشایری<sup>۱\*</sup>، طاهره جهان پرور<sup>۲</sup>، حمید رضا تأملی<sup>۳</sup>، الهام عباسی<sup>۴</sup>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۶

### چکیده

**زمینه و هدف:** فساد اداری همان سوءاستفاده از مقام، موقعیت و قدرت عمومی-دولتی واگذار شده به فرد برای منافع شخصی است. مطابق گزارش سازمان شفافیت بین‌الملل (۲۰۲۱) و پژوهشها (بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۱)، فساد اداری در ایران روندی افزایشی داشته است. هدف اصلی پژوهش، مطالعه عوامل مؤثر بر ظهور فساد اداری و الگوهای پیشگیری از آن است.

**روش:** روش پژوهش از نوع استقرایی فراترکیب کیفی در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۱ است که به روش نمونه‌گیری غیر احتمالی (تعمدی) از ۸۰ سند تحقیقی طی هفت مرحله الگوی سانردوسکی و باروسو ۴۳ نمونه پژوهشی با رعایت ملاک ورود (داشتن متغیرهای مستقل علمی، روایی و پایایی پژوهش، مجله معتبر علمی) انتخاب شد. این روش شامل هفت گام است که به ارزیابی و تحلیل نظام‌مند نتایج پژوهشهای پیشین درباره موضوعی خاص (فساد اداری) می‌پردازد و این امکان را به محقق می‌دهد تا با روشی ساختارمند از نتایج مطالعات مرتبط با موضوع تحقیق برای طرح الگوی جامع و ترکیبی (با رعایت روایی علمی) استفاده کند.

**یافته‌ها:** نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عوامل سازمانی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، قانونی و عوامل جمعیتی در ظهور فساد اداری نقش مهمی دارد. هم‌چنین مهم‌ترین و عمومی‌ترین الگوهای پیشگیری از فساد در ایران شامل عوامل سازمانی (چابک‌سازی سازمانی، اصلاح روشهای قانونی، کنترل سازمانی)، فرهنگی (آموزشی، فرهنگ‌سازی، شفافیت رسانه‌ای، اخلاقی)، اقتصادی (شغلی و رفاهی)، اجتماعی (سرمایه اجتماعی و حکمرانی متعالی)، سیاسی (حزبی و اجرایی) و روانی (فضای شغلی و هویتی- فردی) است.

**نتیجه‌گیری:** فساد اداری مطابق نتایج پژوهش، شکلی از بی‌سازمانی اجتماعی- محیطی (کاهش قواعد کنترلی و انومی سازمانی) است که در اثر کاهش سرمایه اجتماعی (مشارکت، اعتماد، تعلق، تعهد، حساسیت، انسجام و باورهای دینی- ارزشی) رخ می‌دهد.

**واژگان کلیدی:** فساد اداری، سرمایه اجتماعی، فراترکیب، پیشگیری از فساد.

استناد (APA): عشایری، طاها؛ جهان پرور، طاهره؛ تأملی، حمید رضا؛ عباسی، الهام. (۱۴۰۱). مطالعه عوامل مؤثر بر ظهور فساد اداری و الگوهای پیشگیری از آن به روش استقرایی فراترکیب کیفی، فصلنامه نظارت و بازرسی، ۱۶، (۶۱)، صص ۴۶-۱۳

DOI: 10.22034/SI.2022.99509

۱. استادیار و عضو هیأت علمی گروه تاریخ و جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول). رایانامه: t.ashayeri@uma.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی دانشکده علوم اجتماعی ارتباطات و رسانه، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: jparvar@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد دهقان، اصفهان، ایران. رایانامه: hr.taammoli@gmail.com

۴. استادیار و عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: elham@pnu.ac.ir



نظام اداری به مجموعه سازمانها و نهادهای دولتی و عمومی اطلاق می‌شود که خدمات و کالاهای عمومی را عرضه می‌کند. سلامت آن صفتی کیفی در سازمانها است که میزان همراستایی در تحقق منافع فردی سازمانی و ملی را نشان می‌دهد (مصطفی پور و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۷۹). با توجه به نقش گسترده و مؤثری که نظام اداری در کارها دارد، یکی از زیرساختهای مهم توسعه است که بی‌توجهی یا کم‌توجهی به آن، آسیب‌های جبران‌ناپذیری از جمله شیوع فساد را در پی دارد (فتح‌آبادی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۳). فساد، سوء استفاده از قدرت برای منافع و سود شخصی تعریف می‌شود و چالش و معضل جدی برای همه سازمانهاست (سایت اروپا، ۲۰۲۱). فساد اداری<sup>۲</sup>، رفتاری غیرقانونی و سوء استفاده کردن از طریق افرادی است که قدرت اداری و نفوذی سیاسی و اجتماعی برخوردارند و یا صاحب موقعیت شغلی مهمی در سازمان هستند (فرهنگ لغت کولینز<sup>۳</sup>، ۲۰۲۱). معادل آن فساد مالی سطح پایین یا سطح خیابانی است (نظامی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۴۸). فساد اداری، جرمی است که توسط مقامات دولتی برای کسب سود شخصی از منافع عمومی برای خود، نزدیکان و افراد مورد نظر رخ می‌دهد و شامل رشوه، اختلاس و سوء استفاده از قدرت<sup>۴</sup> است (اداره مصرف مواد و جرم، سازمان ملل<sup>۵</sup>، ۲۰۲۱). فساد در نظام اداری از ساختار بوروکراتیک آن ظهور می‌کند که ناشی از تعامل رفتار انحرافی اعضای آن در فرایند کنش متقابل سازمانی است. این تعامل، گاهی به الگوی سازمانی یا سبک سازمانی تبدیل، و باعث آنومیک شدن فضای اداره و نهاد می‌شود (گول و نلسون<sup>۶</sup>، ۲۰۱۰، ص ۴۴۰-۴۳۹؛ لمبسدورف<sup>۷</sup>، ۲۰۰۶، ص ۸). فساد از گونه رفتارهای ضد اجتماعی است که ضمن رساندن نفع به فرد خلافکار به زیان عموم تمام می‌شود (ربیعی، ۱۳۸۳، ص ۲۹) و مانع بزرگی در مسیر توسعه و امنیت اجتماعی است (زاهدی، ۱۳۹۹، ص ۷۶)؛ به این دلیل ضمن خدشه در عملکرد دولتی، هزینه‌ها و منابع ملی را به هدر می‌دهد و در سطح سیاستگذاری به ریخت‌وپاش و نابودی سرمایه مالی منجر می‌شود (باثور<sup>۸</sup>، ۲۰۱۲، ص ۱۰). فساد پدیده‌ای مختص به جامعه انسانی است که با

1. Europa.eu(2021),eurobarometer/surveys/detail/2247.
2. Official corruption.
3. Collinsdictionary.com(2021),dictionary/english/official-corruption
4. Bribery, Embezzlement, Abuse of power.
5. Office on Drugs and Crime united nation(2021).
6. Goel & Nelson
7. Lambsdorff.
8. Bauhr.

سطح توسعه جوامع ارتباطی دارد؛ به قول رابرت چمبرز<sup>۱</sup> در یک حلقه چرخه‌ای دور باطل همدیگر را تقویت می‌کند. هرچه سطح جوامع کم توسعه باشد به همان میزان ظهور فساد بیشتر است و باعث سقوط جوامع، بحرانهای سیاسی و انقلابهای متعددی شده است (جعفری، ۱۳۹۲، ص ۱۰؛ کورر<sup>۲</sup>، ۲۰۰۵، ص ۵۹؛ رضانی، ۲۰۱۳). گزارش جدید سازمان شفافیت بین‌الملل (۲۰۲۱) درباره شاخص ادراک فساد حکایت می‌کند که ایران در سال ۲۰۲۱ امتیاز ۲۵ را کسب کرده و در رتبه ۱۵۰ جهان قرار گرفته است. رتبه ایران در سال ۲۰۲۰، برابر با ۱۴۹ بوده و یک پله تنزل داشته است<sup>۳</sup>. نظریه بی‌سازمانی اجتماعی<sup>۴</sup> و پنجره شکسته<sup>۵</sup> بر این تأکید می‌کند که فساد اداری، حاصل کاهش کنترل اجتماعی و کاهش انتظام اجتماعی در نهادهاست به طوری که با فردگرایی، کاهش مقررات کنترلی، بی‌توجهی عمومی، بی‌اعتنایی سازمانی و کاهش تعهد سازمانی (اخلاق کار)، فرهنگ فساد شکل می‌گیرد. این فساد، مسئله اجتماعی و حاصل تعامل افراد با یکدیگر است و در اثر همکاری اداری و انسانی رخ می‌دهد. با توجه به اینکه ظهور آن جمعی است، پیشگیری آن نیازمند سرمایه اجتماعی و کنترل اجتماعی (پیشگیری اجتماع‌محور) است. در نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، افت سرمایه اجتماعی سازمانی (کاهش اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام سازمانی) به فردگرایی، رفتارهای انحرافی و تقابل بانظم سازمانی منجر می‌شود؛ به این ترتیب، فساد اداری در ایران به وسیله پژوهشگران، استادان و محققان دانشگاهی و سازمانی به فراوانی در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفته و ۴۳ تحقیق درباره فساد اداری و ریشه‌های آن و نیز روشهای پیشگیرانه آن انجام شده است. با توجه به اهمیت مسئله فساد اداری و اثر آن بر انتظام اجتماعی، پژوهش قصد دارد عوامل مؤثر بر ظهور فساد اداری و الگوهای پیشگیری از آن به روش استقرایی فراترکیب کیفی بررسی کند.

## ۲. سوالات پژوهش

۱. چه عواملی در وقوع فساد اداری مؤثر است؟
۲. مهمترین سازوکار و راهکارهای پیشگیرانه از فساد اداری چیست؟

---

1. Robert Chambers  
 2. Kurer  
 3. <https://www.magiran.com/article/4263539>  
 4. Social disorganization  
 5. Broken windows

فساد یکی از مسائل اجتماعی جامعه ایران است که باعث کاهش انتظام اجتماعی و افزایش آسیب‌های اجتماعی زیادی شده است. اولین پژوهش در سال ۱۳۸۳ و آخرین آن مربوط به ۱۴۰۰ است. پژوهش‌های زیادی در این باره انجام شده است، تعدادی از مطالعات مرتبط با فساد اداری و سازوکارهای پیشگیرانه آن شامل مطالعات فرخ سرشت (۱۳۸۳)؛ خلف خانی (۱۳۸۸)؛ حقیقتیان و همکاران (۱۳۹۱)؛ ربیعی و آصف (۱۳۹۱)؛ بهادری و بهرام‌زاده (۱۳۹۲)؛ صالحی و زرنندی (۱۳۹۲)؛ کیانی و پورعزت (۱۳۹۲)؛ حسن دوست فرخانی و همکاران (۱۳۹۳)؛ حسینی و نوزری فردوسی (۱۳۹۳)؛ طالقانی و همکاران (۱۳۹۳)؛ عبدالمهی و توکلی جوشقانی (۱۳۹۳)؛ فرجی‌ها و جوادی (۱۳۹۳)؛ ابراهیم‌پور و الیکی (۱۳۹۵)؛ حقیقتیان و همکاران (۱۳۹۵)؛ سیف‌زاده (۱۳۹۵)؛ زرنندی و همکاران (۱۳۹۶)؛ سپهوند و همکاران (۱۳۹۷)؛ علوی و همکاران (۱۳۹۷)؛ آزادی و همکاران (۱۳۹۸)؛ اینانلو (۱۳۹۸)؛ زرنندی و واعظی (۱۳۹۸)؛ صانع‌فر (۱۳۹۸)؛ صیدی (۱۳۹۸)؛ عباسی و همکاران (۱۳۹۸)؛ فروغی و همکاران (۱۳۹۸)؛ میرساردو (۱۳۹۸)؛ قائمی اصل و ولائی (۱۳۹۸)؛ قهرمانی و تابع افشار (۱۳۹۸)؛ منتظری و شول (۱۳۹۸)؛ منتظری و قاسمی (۱۳۹۸)؛ موسوی دوست (۱۳۹۸)؛ نجار نهاوندی و خورسندآسیاب (۱۳۹۸)؛ داوران (۱۳۹۹)؛ سرفرازی و همکاران (۱۳۹۹)؛ غفاری و همکاران (۱۳۹۹)؛ فلاح‌زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)؛ کریمی و همکاران (۱۳۹۹)؛ کشاورز و همکاران (۱۳۹۹)؛ کمالی و همکاران (۱۳۹۹)؛ میرخلیلی و همکاران (۱۳۹۹)؛ نارویی و همکاران (۱۳۹۹)؛ انصاری و همکاران (۱۴۰۰) و پرورام و مردانی (۱۴۰۰) است که نتایج آنها به‌صورت ترکیبی در ادامه ارائه و تحلیل شده است. استفروا و کلومانچک<sup>۱</sup> (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان "تحلیل داده‌ها و فاکتورهای محیطی ضد فساد بین مقامات دولتی روسیه" نشان می‌دهد که طی دهه‌های اخیر، فساد اداری بین مقامات دولتی افزایش داشته است. این مطالعه با روش پیمایش به این نتیجه می‌رسد که بی‌سازمانی اجتماعی، عدم نظارت محیطی، محیط ناسالم، درآمد ناکافی و ناامنی شغلی باعث ظهور فساد شده است. امین و سو<sup>۲</sup> (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان "آیا فشار نظم اداری زیاد به فساد منجر می‌شود؟" نشان می‌دهند که جوامع و سازمانهایی که در آن ساختار اداری پیچیده‌ای دارند، امکان نظارت، بازرسی و کنترل آسان بر رفتارهای سازمانی و تصمیم‌ها وجود ندارد به دلیل پیچیدگی، نظام بروکراسی و کاهش تعلق سازمانی فردی، تمایل به فساد اداری افزایش می‌یابد. بزکمرگو و همکاران<sup>۳</sup> (۲۰۲۰) در پژوهشی

1. Astafurova& Golomanchuk

2. Amin& Soh

3. BaezCamargo.

با عنوان "فسادهای جزئی در بخش عمومی؛ مطالعه‌ای تطبیقی در کشورهای شرق آفریقا" نشان می‌دهند که در این جوامع، ساختار فرهنگی از جمله سرمایه اجتماعی ضعیف، اخلاق اجتماعی ضعیف، مدیریت محلی، حکمرانی ضعیف و نبود کنترل اجتماعی جامع به افزایش فساد منجر شده است. بسکو<sup>۱</sup> (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان "عوامل سابق و جدید مؤثر بر فساد اداری در اروپا با شواهد مبنی بر داده پانلی" نشان می‌دهد که مناطقی که فقر، محرومیت نسبی و بحران درآمدی دارند، این فشار اقتصادی، راه‌های ارتکاب فساد را آموزش می‌دهد. هم چنین هرچه جامعه فرهنگ سیاسی، اعتماد اجتماعی و نظارت اجتماعی ناکارآمدی داشته باشد، بسترهای فساد شکل می‌گیرد. کامل<sup>۲</sup> و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای با عنوان "نگرش عمومی به مثابه تعیین‌کننده فسادهای اداری در مصر؛ مطالعه پیمایشی" به این نتیجه رسیدند که عدم کنترل اجتماعی، ناکارآمدی قانون، رواج نظام خویشاوندی- پدرسالارانه، بی‌سازمانی اجتماعی و قانونی، آنومی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نیز بحرانهای سیاسی و تغییرات اجتماعی- فرهنگی (بی‌سازمانی اجتماعی- فرهنگی) به شکل گرفتن فرهنگ فساد کمک می‌کند.

پژوهشها درباره فساد (داخلی و خارجی) حاکی است که در فرهنگ مختلف و جوامع، فساد به شکل‌های گوناگونی رخ می‌دهد. در مطالعات خارجی بیشتر بر سرمایه سازمانی-کنترلی (رسمی و غیررسمی) توجه شده است و در کنار آن، ناامنی شغلی و فشارهای اقتصادی- اجتماعی را دلیل ارتکاب به فساد بیان کرده‌اند. هم چنین در مطالعات داخلی، عوامل سرمایه اجتماعی، فضای سازمانی، شرایط سیاسی، فرهنگی و اقتصادی و قانونی در وقوع فساد اداری نقش مهمی داشته است. بر این اساس فساد در نظام اداری یکی از مسائل اجتماعی- فرهنگی به شمار می‌رود به طوری که با انتظام اجتماعی در تضاد قرار گرفته است و تداوم آن می‌تواند باعث کاهش اعتماد عمومی، بی‌اعتمادی سیاسی، کاهش عملکرد دولتی، بی‌سازمانی محیطی- اجتماعی، کاهش امنیت ملی، افزایش شورش و اعتراضات اجتماعی و افزایش هزینه‌های سازمانی مرتبط با کنترل فساد شود. درباره دلایل ظهور و راهکارهای مقابله با آن تحقیقات مختلفی صورت گرفته است. ضعف و کاستی این پژوهش‌ها در نبود ارزیابی و تحلیل جامعی از وقوع فساد در یک بازه زمانی در سطح ملی (کلان) است. بر این اساس این پژوهش با هدف برطرف کردن این نقص و ارائه نتایج کلان- جدید درباره ریشه‌ها و سازوکارهای پیشگیری از فساد اداری به انجام فراترکیب در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۰ اقدام کرده است.

---

1. Bosco

2. Kamel

فساد در لغت به معنای تباهی، ویرانی، نابودی، فتنه، آشوب، کینه، دشمنی، ستم و پوسیدگی یا پاداشی نامشروع آمده است (نورعلی‌دخت، ۱۳۹۶، ص ۱۶). به لحاظ تاریخی، فساد از دهه ۱۹۹۰ مورد توجه محققان و پژوهشگران در سطح دنیا قرار گرفت و دلایل آن را چند بعدی و چند سطحی بیان کردند (تانگ، ۲۰۱۴، ص ۴). در قرن چهاردهم، متفکر برجسته جهان اسلام، ابن‌خلدون<sup>۱</sup> به فساد اداری توجه کرده است (رحیمی، ۱۴۰۰، ص ۱۰۱). این پدیده به دلیل شیوع آن در سطح جهانی به نگرانی عمومی تبدیل شده است (هس و ساتر<sup>۲</sup>، ۲۰۱۳). سازمان شفافیت بین‌الملل<sup>۳</sup>، آن را سوء استفاده کردن از قدرت و موقعیت واگذار شده به فرد یا نقض قوانین و هنجارهای سازمانی و نهادی تعریف کرده است (پی<sup>۴</sup>، ۲۰۰۷). به لحاظ لغوی، فساد به معنای سوء استفاده از منصب عمومی (شفیع‌زاده، ۱۳۸۹، ص ۱۴۳) و نقض قوانین سازمانی- اداری برای تأمین منافع و سود شخصی است (نیازپور، ۱۳۹۴). ظهور فساد در نهادهای اداری، نوعی از بی‌سازمانی اجتماعی است که سلامت اجتماعی را تهدید می‌کند (احمدی آهنگرانی و همکاران، ۱۳۹۴). فساد اداری رفتاری نادرست، نابهنجار و غیرقانونی در نهاد اداری است که از سوی افراد دولتی سر می‌زند (استاپنهرست و لانگست<sup>۵</sup>، ۱۹۹۷، ص ۳۱۳). به‌زعم سنیر<sup>۶</sup> (۲۰۰۶)، فساد زمانی رخ می‌دهد که ۱. یک مفسد ۲. به گونه‌ای مخفیانه ۳. لطفی را به فردی فاسد اعطا می‌کند ۴. تا به گونه‌ای عمل کند که ۵. به مفسد به دلیل اینکه صاحب قدرت نفوذ است، فایده برساند. لطف باید کالای مثبت یا خدمتی مانند پول یا تعطیلات مجانی باشد. کالاهای منفی مانند خشونت فیزیکی یا باج‌خواهی را نمی‌توان، لطف تعریف کرد. هم چنین سنتوریا<sup>۷</sup> (۱۹۳۱) فساد را سوء استفاده از قدرت دولتی در راستای منافع و سود شخصی تعریف کرده است. در آخرین گزارش سازمان شفافیت بین‌الملل، فساد بر پایه "سوء استفاده از قدرت به امانت داده شده برای منافع شخصی" تعریف شده است (فیروزجاییان و محمودیان، ۱۴۰۰، ۲۰۴). به لحاظ کلی، سه نوع فساد در سازمان وجود دارد:

1. Ibn Khaldun
2. Hess & Sauter
3. Transparency International
4. Pei
5. Staphenurst & langseth
6. Senior
7. Sentoria

الف) فساد اداری سیاه: رفتاری است که از نگاه نخبگان سیاسی و توده اجتماعی مورد نفرت است و مرتکبان آن باید تنبیه و مجازات شوند.

ب) فساد خاکستری: نوعی از فساد است که همچنان در نگاه نخبگان سیاسی بسیار منفور است و اما عقل سلیم و توده‌های مردم (جامعه مدنی) نسبت به آن بی‌اعتنا هستند؛ از خود حساسیت و واکنش نشان نمی‌دهند (سرفرازی و همکاران، ۱۳۹۹).

ج) فساد اداری سفید: به عملکرد یا رفتاری اشاره دارد که به ظاهر مخالف قانون است؛ اما بیشتر اعضای جامعه (نخبگان سیاسی و بیشتر مردم عادی) آن را آن قدر مضر و با اهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه آن باشند (حاجی خلیل و رستمی‌نیا، ۱۳۹۳).

در دسته‌بندی دیگری، فساد به لحاظ سطوح به دو گونه تقسیم شده است:

الف) فساد جزئی: به زیاده‌خواهی جزئی اشاره می‌کند که کارکنان دولت (بر اثر کم بودن حقوق و دستمزدشان) برای پرداخت هزینه‌های خانواده خود از شهروندان دریافت می‌کنند.

ب) فساد کلان: توسط آن دسته از مقامات عالی‌رتبه دولتی صورت می‌گیرد که در زمینه انعقاد قراردادهای دولتی تصمیم‌گیری می‌کنند (دانائی‌فرد، ۱۳۹۱، ص ۱۰۷).

#### ۴-۲. پیشگیری از فساد

اصطلاح پیشگیری، ریشه جرم‌شناختی دارد (رضوی‌فرد، ۱۳۹۰) و به معنای طرق محو علت وقوع بزهکاری است (احمدی، ۱۳۸۶؛ موسوی مجاب، ۱۳۹۰). پیشگیری از جرم از مهمترین سازوکارها و از شاخصترین راهبردهای سیاست جنایی است و در هر کشوری، پیشگیری از وقوع جرم، محور، سیاست جنایی مدبرانه به شمار می‌رود که در کنار تدابیر سرکوبگر با توسل به اقدامات غیر قهرآمیز درصدد کاهش یا از بین بردن عوامل جرم‌زاست (گیسون<sup>۱</sup>، ۱۹۹۸، ص ۱۲). در این راستا بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی، که اقدامات مناسبی پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان را یکی از تکالیف قوه قضاییه قرار داده است درصدد توجه به اهمیت تدابیر پیشگیرانه بوده است (نیازپور، ۱۳۸۲، ص ۱۲۶).

#### ۴-۳. سرمایه اجتماعی و پیشگیری از فساد اداری

به لحاظ نظری و ریشه‌شناسی، مطالعه در باب فساد از نگاه جامعه‌شناسی، تبار طولانی و گسترده‌ای بین مکاتب مختلفی از جمله الگوی مشهور نظریه بازی فساد (دینک<sup>۲</sup> و همکاران،

1. Geason.

2. Ding



۲۰۱۰؛ ایدت<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۰۸) و تبیین اقتصادی نظریه انتخاب عقلانی (چان<sup>۲</sup>، ۲۰۰۴ و لئو<sup>۳</sup>، ۲۰۱۳)، دیدگاه‌های جامعه‌شناسانه از جمله نظریه پنجره شکسته (آلفرد<sup>۴</sup>، ۲۰۱۳)، نظریه سیاسی درباره دموکراسی و حکمرانی (سان و جانستون<sup>۵</sup>، ۲۰۰۹)، نظارت اجتماعی و نظریه بی‌سازمانی اجتماعی - محیطی (تانگ، ۱۹۹۷)، و نظریه یادگیری اجتماعی (منگ و فریدی<sup>۶</sup>، ۲۰۱۰) به تحلیل ریشه‌های فساد اداری پرداخته‌اند. همه این رویکردها، فساد را انسانی و حاصل کنش متقابل آنها در یک محیط دانسته‌اند. فرهنگ، هنجار و ارزشهایی جمعی به فساد کمک می‌کند. فرهنگ به معنای الگوی جمعی شکل گرفته از تاریخ جامعه است که به تمایز یک گروه جامعه با گروه‌های دیگر منجر می‌شود به این معنی فرهنگ، اعضای یک گروه را در ارزشهای مشترک و باورهای آن سهیم می‌کند. در این فضای اجتماعی، فرهنگ با فساد از طریق نهادهای رسمی و هنجارهای اجتماعی باهم کنش متقابل دارد (بنوری و ایکل<sup>۷</sup>، ۲۰۱۲؛ ویو<sup>۸</sup>، ۲۰۱۱). بوروکراسی سازمانی - دولتی، شرکتهای انحصاری، درآمدهای غیر شفاف دولتی، مسئولیت‌پذیری ضعیف، عدم اجرای دقیق قوانین و نبود نظارت‌های مردمی از دلایل اصلی فساد است. در اصل کاهش دو نوع نظام کنترلی رسمی (دولتی - قوانین) و غیررسمی (مردمی از جمله سرمایه اجتماعی) به فساد کمک می‌کند (تانگ<sup>۹</sup>، ۲۰۱۴، ص ۴). سرمایه اجتماعی امروزه شامل ارزشهای رایج از جمله اعتماد، اعتماد افزایی و همکاری هنجارهایی به شمار می‌رود که یکی از مهمترین عامل در موفقیت اقتصادی - اجتماعی دولتها و نیز مبارزه با جریان منفی است (بنرجی<sup>۱۰</sup>، ۲۰۱۶). سرمایه اجتماعی به ویژگی سازمان اجتماعی از جمله شبکه‌ها، اعتماد اجتماعی، هنجارها و ارزشهای سازمانی اطلاق می‌شود که بسترهای تعامل و همکاری مفید را در راستای سود جمعی (مقاومت در برابر ناهنجاری سازمانی، نظارت اجتماعی بر تخلفات سازمانی و جرائم سازمانی) فراهم می‌کند (پاتنام<sup>۱۱</sup>، ۱۹۹۵، ص ۵۷). به زعم ولکاک<sup>۱۲</sup> (۲۰۰۱)،

1. Aidt
2. Chan
3. Liu
4. Alford
5. Sun& Johnston
6. Meng& Friday
7. Banuri& Eckel
8. Wu
- 9 . Tong
10. Banerjee
11. Putnam.
12. Woolcock

ص ۱۳)، مفهوم سرمایه اجتماعی در خیر جمعی یا کنش جمعی معنا پیدا می‌کند و شامل ذخیره‌ای از فعالیتهای مرتبط و پیوند یافته با همدیگر در میان اجتماع یا مردمی است که برای مبارزه با انحرافات و ناهنجاری آن را به کار می‌برند یا برای توسعه خیر عمومی از آن بهره می‌گیرند. کارکرد سرمایه اجتماعی دارای دو بعد ۱. ایجابی: تقویت کنش جمعی - سازمانی برای بهبود سلامت اجتماعی و بعد ۲. سلبی: مبارزه با ناهنجاریهای سازمانی - محیطی و حذف انحرافات سازمانی است. فهم مشترک، تفاهم اجتماعی عمیق، سهیم‌سازی ارزشها و رفتارهای مثبت محیطی از عناصر خلق شده از نظام سرمایه اجتماعی است که اعضای سازمانها را برای کنشهای امکانپذیر، سازماندهی و شکل‌بندی می‌کند (اکشای<sup>۱</sup>، ۲۰۰۲، ص ۲۲۰). در صورت ناکارآمدی این فرهنگ، فساد اداری به مرور در نظام سازمانی ظهور می‌یابد. فساد رفتار ناصادقانه‌ای است که اعتماد جای گرفته در نهادهای اداری عمومی را نقض می‌کند و شامل سوء استفاده از موقعیت عمومی یا نقشهای سازمانی برای منافع شخصی خود است. البته فساد در همه جوامع با گونه‌های مختلفی وجود دارد. کاهش رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری، افزایش نابرابری درآمدی، بحران بازار و اختصاص منابع به موارد غیرمفید، زمینه تمایل به فساد اداری را دامن می‌زند و نیز انسجام ملی را خدشه‌دار می‌کند. این واقعه اجتماعی، ضمن هدر دادن منابع دولتی و خط‌مشی‌های آن به بدبینی اجتماعی مردم به حکمرانی منجر می‌شود؛ نشانه کژکارکرد قانون است که به افزایش جرم فساد کمک می‌کند (سوبوتینا و شرآم<sup>۲</sup>، ۲۰۰۰، ص ۹۸). سرمایه اجتماعی (اعتماد، کنترل، نظارت مردمی و پیوندهای سالم اجتماعی)، ضمن افزایش رشد اقتصاد در سطح کلان و میانه، ناهنجاریهای محیطی از جمله شبکه‌های سازمان یافته فساد اداری را نابود می‌کند و با آن مبارزه می‌کند. این ویژگی مهم سرمایه اجتماعی است (وایتلی<sup>۳</sup>، ۲۰۰۰، ص ۴۴۳). کارکرد مهم سرمایه اجتماعی در تقویت حکمرانی سازمانی است و کارایی اجتماعی را برای رویارویی با انحرافات سازمانی افزایش می‌دهد. مدیران اجرایی نهادهای دولتی صادقانه رفتار، و روزه‌های بزه و جرم سازمانی را مسدود می‌کند (نک<sup>۴</sup>، ۲۰۰۰ و آرو<sup>۵</sup>، ۱۹۷۲، ص ۳۵۷). هر چه میزان سرمایه اجتماعی در نهادهای اداری افزایش یابد به همان میزان نظارت اجتماعی - کنترلی (سازوکارهای پیشگیرانه از انحرافات سازمانی) تقویت می‌شود و به مرور، سازمان، نظم اجتماعی خود را پیدا می‌کند و در

---

1. AKshAY

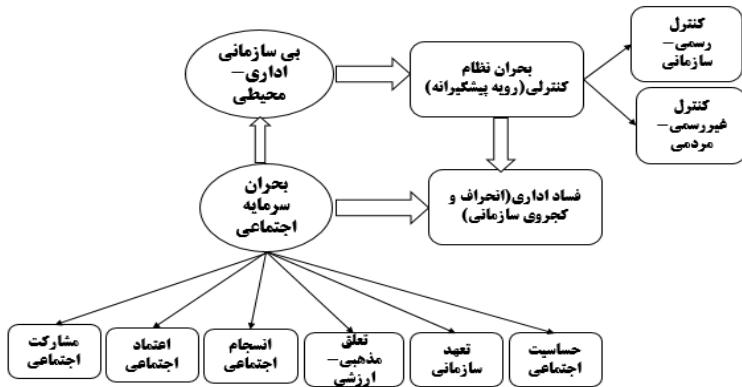
2. Soubbotina & Sheram.

3. Whitely.

4. Nek

5. ARRow.

چرخه خودتنظیمی (متناسب با هنجارهای سازمانی) قرار می‌گیرد. بر این اساس با توجه به مبانی و پیشینه نظری- تجربی تحقیق، الگوی نظری زیر ترسیم شده است:



شکل (۱): الگوی نظری پژوهش

## ۵. روش‌شناسی پژوهش

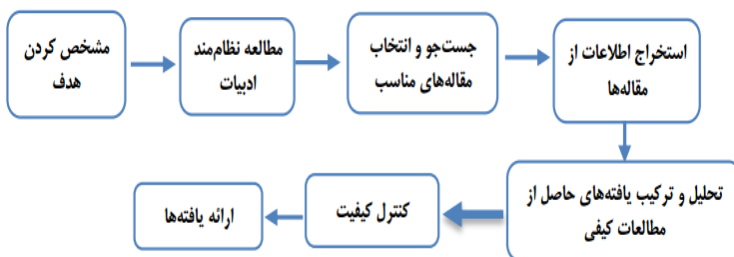
روش پژوهش از نوع روش فراترکیب<sup>۱</sup> است. روش فراترکیب استفاده شده از نوع استقرایی کیفی و الگوی تحلیل سندلوسکی و باروسو است. این روش، الگوی ساختارمند تحلیل کیفی متن و استخراج مفاهیم در روش فراترکیب است و یک الگوی هفت مرحله‌ای در تحلیل پیشینه پژوهش دارد. روش اصلی گردآوری داده‌ها از نوع مطالعات کتابخانه‌ای است. روش فراترکیب، فرا مطالعه و روش تحقیق کیفی است که از اطلاعات یافته‌های استخراج شده از مطالعات دیگران در زمینه موضوع مرتبط برای پاسخ به پرسش اصلی پژوهش استفاده می‌کند. محقق در اصل، داده‌های ثانویه دیگر مطالعات را برای پاسخگویی به نتایج تحقیق خود با هم ترکیب می‌کند و نتایج جدیدی در قالب شاخص، مفاهیم اصلی و مقوله خرد به دست می‌آورد.

## ۶. یافته‌های پژوهش

- پژوهشها به لحاظ نمونه‌گیری، ۱۹ درصد کیفی (۸ مورد)، ۲۸/۵ درصد ترکیبی (۱۲ مورد) و ۵۲/۳ درصد (۲۲ مورد) کمی بوده است.
- پژوهشها به لحاظ سطح اجرای آن، ۵۷/۱ درصد کشوری- ملی (۲۴ مورد)، ۲۸/۵ درصد (۱۲ مورد) استانی و ۱۴/۲ درصد شهری (۶ مورد) بوده است.

1. Meta-synthesis

- پژوهشها به لحاظ نوع جامعه آماری مورد بررسی، ۵۲/۳ درصد (۲۲ مورد) پژوهشگاههای علمی سازمانها، ۱۹ درصد نهادهای اداری (۸ مورد)، ۹/۵ درصد شهرداریها (۴ مورد)، ۷/۱ درصد شهروندان عمومی (۳ مورد)، ۴/۷ درصد بانک و دانشگاهها (۲ مورد) و ۲/۳ درصد جهاد کشاورزی (۱ مورد) است. الگوی سانردوسکی و باروسو در شکل (۲) نشان داده است:



شکل (۲): مراحل و روش کلی فراترکیب

در این الگو روشی برای جمع‌آوری اطلاعات و مطالعات گذشته درباره فساد اداری در ایران از سایتهای علمی، بررسی و با استفاده از روش هفت مرحله‌ای به تحلیل موضوع به شرح ذیل پرداخته شده است:

**مرحله اول:** در این مرحله با بررسی کامل ادبیات پژوهش، فهرستی از مقالات این حوزه و حتی مقالاتی تهیه شد که به صورت جزئی به موضع فساد اداری پرداخته است.

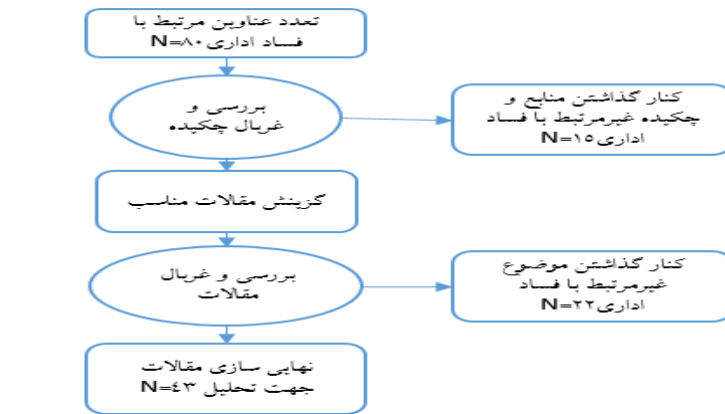
**مرحله دوم:** در مرحله دوم، چکیده این مقالات در یک فایل جداگانه سازماندهی و با انتخاب مقاله‌های مرتبط با کد و مفاهیم کلیدی، این پژوهش جمع‌آوری شد.

**مرحله سوم:** در مرحله سوم با استخراج مفاهیم و متغیرهای مهم کلیدی، ترکیب نهایی انجام، و مقوله‌های اصلی گردآوری شده است. این مرحله شامل بررسی و انتخاب مقالات مرتبط است و بازبینی مقالات بر اساس معیار مختلفی از جمله میزان ارتباط با عنوان تحقیق بررسی شده است و مواردی که دارای ارتباط کمی بود از فرایند فراترکیب کنار رفت.

جدول (۱): نمونه از مفاهیم کلیدی جستجو شده

ردیف	مفاهیم جستجو شده
۱	فساد اداری
۲	فساد سازمانی
۳	عوامل مؤثر بر فساد
۴	انحراف و کجروی سازمانی
۵	فساد در نهادهای دولتی
مأخذ	منبع: نورمگز، مگایران، ایران‌داک، علم‌نت، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی

در شکل (۳) خلاصه‌ای از جستجوی مقالات تا نهایی‌سازی آن به‌صورت ساده ارائه شده است.



شکل (۳): خلاصه‌ای از جستجوی مقالات تا نهایی‌سازی آن

مرحله چهارم: این مرحله شامل استخراج مفاهیم و کدهای مرتبط با موضوع پژوهش است. محتوای مقالات بررسی دقیق شده و کدهایی که با واژه‌های کلیدی ارتباط داشت، انتخاب شد و بر اساس آنها مفاهیم و مقوله شکل گرفت.

مرحله پنجم: این مرحله شامل تجزیه تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی است. هدف فراترکیب، ایجاد تفسیر یکپارچه و جدید از یافته‌هاست. این روش به منظور شفاف‌سازی مفاهیم و الگوها، نتایج در پالایش حالت‌های موجود دانش و ظهور الگوی عملیاتی و نظریه‌های پذیرفته شده است. در بخش تجزیه و تحلیل موضوع‌هایی را جستجو می‌کند که در میان مطالعات فراترکیب

پدیدار شده است. سانلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) این مورد را "بررسی موضوعی" می‌نامند. در ابتدا پژوهشگر، تمام عوامل استخراج شده از مطالعات را کد در نظر می‌گیرد که در جدولهای (۲) و (۳) نشان داده شده است.

**الف) عوامل مرتبط با فساد اداری**

**جدول (۲): عوامل و مفاهیم استخراج شده**

عوامل	مفاهیم استخراج شده	مأخذ
۱. عوامل سازمانی	مدیریت نامناسب سازمانی، مدیریت غیر دموکراتیک، ساختار سازمانی بی‌نظم، سکوت سازمانی، نابهنجاری سازمانی، نداشتن تخصص و صلاحیت سازمانی، مشخص نبودن شرح شغلی کارکنان، قوی بودن پیوندهای فامیلی و قبیله‌ای در سازمان، عدم تمرکز سازمانی، پیچیدگی روال کاری سازمانی، نبود شفافیت در کارهای سازمانی، ناکارآمدی در جذب نیروهای انسانی ماهر، نگاه منفعت‌طلبانه به مناصب دولتی، روابط ناسالم در محیط اداره، روابط گروهی و حزبی سازمانی، ساختار مریدپروری نظام اداری، بی‌کفایتی حرفه‌ای کارکنان، ناکارآمدی و ضعف نظام اداری، نداشتن انگیزه سازمانی، نبود نیروی انسانی مناسب با پست‌های تصدی یافته، ضعف روابط سازمانی، چند شغله بودن کارمندان، ناخشنودی سازمانی نیروها، کندکاری و زیر کار در رفتن کارمندان	آزادی و همکاران (۱۳۹۸)، صانعی فر (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، نارویی و همکاران (۱۳۹۹)؛ میرساردو (۱۳۹۸)
۲. فرهنگی	آنومی اخلاقی، نبود طرح تکریم ارباب رجوع، فرهنگ رفیق‌بازی و پارتی‌بازی، ضعف وجدان کاری و انضباط اجتماعی، کاهش ارزشهای دینی، زوال قواعد اخلاقی، پایبند نبودن به هنجارها و اصول اخلاقی، ناآگاهی مردم از رفتارهای مدیران و کارمندان دولتی، هنجارمند شدن فساد اداری، حاکم نبودن فرهنگ پاسخگویی، عادی شدن قانونگریزی، پایبند نبودن به آموزه‌های دینی، کاهش پایبندی افراد به ارزش سازمانی، نهادینه نشدن ارزشهای اخلاقی، کاهش تعهد سازمانی، ضعف جهتگیری معنوی، نبود معنویت در محیط کار و اخلاق حرفه‌ای، هنجارشکنی و تخطی از هنجارهای اخلاقی و قانونی، رواج مادی‌گرایی، نبود فرهنگ پاسخگویی، ضعف و نارسایی فرهنگی عموم مردم در رویارویی با سازمانهای اداری، ضعف دانش و تخصص مدیران	آزادی و همکاران (۱۳۹۸)، صانعی فر (۱۳۹۸)، عباسی و همکاران (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)

ادامه جدول (۲): عوامل و مفاهیم استخراج شده

عوامل	مفاهیم استخراج شده	مأخذ
۳. عوامل اجتماعی	فِرْسودگی شغلی، تنش شغلی، جنبه تاریک سرمایه اجتماعی، حاکم بودن حالت آنومیک، حاکم بودن شبکه ارتباطات غیررسمی در سازمانها، محدود بودن راه‌های قانونی رسیدن به اهداف، عدم احساس عدالت اجتماعی، بی‌اعتمادی اجتماعی، ناآگاهی از کارمندان به دلیل پیچیدگی کار، انتظارات و خواسته‌های ناهنجار ارباب‌رجوع، ضعف مشارکت سازمانی، عدم تعلق سازمانی	فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، نارویی و همکاران (۱۳۹۹)؛ میرساردو (۱۳۹۸)
۴. عوامل اقتصادی	بی‌سازمانی محیطی، بی‌نظمی اجتماعی، نبود رضایت شغلی، کافی نبودن حقوق و مزایای کارکنان دولتی، ضعف مشوقهای مادی و معنوی، توزیع نامناسب درآمد، ناامنی شغلی، چند شغلی بودن افراد، احساس محرومیت نسبی، بی‌عدالتی در پرداخت حقوق، وضع نامناسب اقتصادی، فاصله و شکاف طبقاتی زیاد، افزایش بیکاری، عدم تناسب دریافتی کارکنان، توزیع نامناسب ثروت و انحصارطلبی، وجود اقتصاد متمرکز، رشد اقتصادی کم، فرار سرمایه‌گذاری، نابرابری حقوق و مزایای کارکنان اداری، مناسب نبودن سطح زندگی کارکنان با موقعیت اجتماعی خود، مشکلات معیشتی کارکنان، ناهماهنگی دخل و خرج کارکنان، احساس بیگانگی سازمانی	آزادی و همکاران (۱۳۹۸)، صناعی‌فر (۱۳۹۸)، عباسی (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)
۵. عوامل سیاسی	عدم تفکیک پست‌های سیاسی از اجرایی، مصلحت‌اندیشی سیاسی، فساد سیاسی، رفتار حزبی در محیط شغلی، انتساب سیاسی در مشاغل مدیریتی، تقویت روابط حزبی در سازمان، حاکمیت جو سیاسی در سازمان، سیاسی شدن و حزبی شدن عملکرد مدیران، تقسیم نامناسب قدرت، آزادی کم، نقد نظام اداری، نبود عزم سیاسی برای مبارزه با فساد، فعال نبودن احزاب و تشکل سیاسی ناظر بر عملکرد دولت، ناتوانی دولت، نبود ناظر بر عملکرد دولت، نبود نهادهای مشارکتی، بی‌اعتمادی سیاسی	صناعی‌فر (۱۳۹۸)، عباسی (۱۳۹۸)، قهرمانی و تابع افشار (۱۳۹۸)، فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، شهبایی و هاشم‌پور (۱۴۰۰)، کارزانی (۱۴۰۰)، حاجی‌نوروزی (۱۳۹۵)

ادامه جدول (۲): عوامل و مفاهیم استخراج شده

عوامل	مفاهیم استخراج شده	مأخذ
۶. عوامل قانونی	برخورد نکردن قانونی، کاهش اقتدار قانون، وجود روزه‌های دور زدن قانون، امکان تفسیر و سوء برداشت از ماده‌های قانونی، مشکل نظام قضایی، توجیه قوانین در روند نظام بوروکراسی، پراکندگی و عدم انسجام دستگاه‌های نظارتی، نبود مبانی حقوقی محکم و متقن برای دستگاه نظارتی، روشن نبودن شرح وظایف کارمندان، پاس دادن مشتریان بین واحدهای مختلف، نبود نظام قانونی برای تشویق و ترغیب مناسب، بوروکراسی پیچیده اداری، تبعیض در انتصاب و استخدام، ابهام قانونی در شغل سازمانی، صراحت نداشتن آیین‌نامه و قوانین اداری	میرساردو (۱۳۹۹)؛ صناعی فر (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح‌زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، حاجی‌نوروزی (۱۳۹۵)
۷. عوامل جمعیتی	تحصیلات، متناسب نبودن شغل با شخصیت، ناهماهنگی شغل با تخصص، سطح درآمد، نوع شغل، نوع سازمان مشغول به کار، محل زندگی	آزادی و همکاران (۱۳۹۸)، صناعی فر (۱۳۹۸)، عباسی (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح‌زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، میرخلیلی و همکاران (۱۳۹۹)

بر این اساس، ریشه‌های فساد در چندین محور عوامل سازمانی، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی، عوامل قانونی و عوامل جمعیتی شناسایی شده است.



ب) الگوها و روشهای پیشگیری از فساد اداری

جدول (۳): مفاهیم استخراج شده

عوامل	مقوله عام	مفاهیم استخراج شده	مأخذ
سازمانی	کنترل سازمانی	بازنگری فرایند رسیدگی و مجازات، ایجاد نقش حمایتی و نظارتی دولت، تضمین‌های اداری در فرایند رسیدگی اداری مدیریتی، تعهد مدیران به حقوق مردم، افزایش نظارت اجتماعی، لغو مقررات غیرقانونی، قاطعیت در مقابله با فساد	
	اصلاح روشهای قانونی	تدوین ساختار حل و فصل اختلافات اداری، تدوین مقررات برای برطرف کردن خلأهای قانونی و انسجام‌بخشی واگذاریها، توجه به عوامل قانونی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و فناورانه در بعد محیطی، شفافیت و ساده‌سازی قوانین، استقلال نهاد قضایی	اینانلو (۱۳۹۸)، صانعی فر (۱۳۹۸)، فروغی و همکاران (۱۳۹۸)، صیدی (۱۳۹۸)، همکاران (۱۳۹۹)، فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، کشاورز و همکاران (۱۳۹۹)، حاجی‌نوروزی (۱۳۹۵)، صادقی و همکاران (۱۳۹۹)
	چابک‌سازی سازمانی	افزایش کارآمدی و اثربخشی نظام اداری، تقویت بخش خصوصی، نهادینه کردن فعالیتهای انجمن‌ها و سمنها، نظارت سازمانی، تقویت سرمایه سازمانی، اعتماد سازمانی، کاهش رفتارهای حزبی و گروهی، جلوگیری از فرهنگ سازمانی خویشاوند سالاری، تقویت اصول شایسته‌سالاری اداری، تعلق سازمانی، نظارت تخصصی، دقیق و کارآمد، ایجاد نهادهای حسابرسی، وفاداری سازمانی، چابک سازی سازمانی، از بین بردن نظام سلسله مراتبی خشن و بی‌روح، عدالت سازمانی، پاسخگویی سازمانی، حکمرانی مطلوب سازمانی، کاهش پیچیدگی ساختارها و فرایندهای اداری، رفع کمبود نیروی انسانی صاحب صلاحیت	

ادامه جدول (۳): مفاهیم استخراج شده

عوامل	مقوله عام	مفاهیم استخراج شده	مأخذ
فرهنگی	آموزشی	تخصص و تبحر در رسیدگی، آموزشهای ویژه، بهره‌مندی مجریان از آموزشها و مهارتهای لازم برای بستن راههای مؤثر فساد، برگزاری کارآگاههای علمی، تدوین دوره‌های تربیتی - علمی، بهبود اعتقاد و باور به سازمان، تقویت باورهای دینی، آموزش مبارزه جمعی با فساد، آگاه ساختن از قوانین و مقررات و حقوق شهروندی	
	فرهنگ‌سازی	رشد فرهنگ عمومی جامعه، فرهنگ کاری، ایجاد تعهدنامه سلامت، تقویت روح گروهی در وظایف، جامعه‌پذیری سازمانی، تقویت اخلاق شغلی، تقویت تعلق و باورهای دینی، الگوسازی اخلاقی افراد شایسته و درستکار در سازمان، ایجاد فرهنگ مطالبه اجتماعی	اینانلو (۱۳۹۸)، صانعی‌فر (۱۳۹۸)، فروغی و همکاران (۱۳۹۸)، سرفرازی و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، صیدی (۱۳۹۸)، اینانلو (۱۳۹۸)، صانعی‌فر (۱۳۹۸)، فروغی و همکاران (۱۳۹۸)، صادقی و همکاران (۱۳۹۹)
	شفافیت رسانه‌ای	آزادی مردم و استقلال رسانه، ارتقای پاسخگویی به رسانه، بهره‌گیری از ظرفیت رسانه‌ها، تعامل درست رسانه‌ها و سازمانها، باز بودن جلسات اداری روی رسانه‌ها، دسترسی آزاد رسانه‌ها به اطلاعات، اطلاع رسانی کافی، حضور فعال رسانه در جامعه و نهادها، الکترونیکی کردن روال اداری، بهبود رابطه رسانه با سازمان و مدیران، دسترسی آزاد به اطلاعات، افزایش سطح اطلاع رسانی به مردم و ارتقای پاسخگویی دستگاه‌های اجرایی	
	اخلاقی	ارتقای کرامت انسانی، رشد ارزش اخلاقی، ترویج فرهنگ اسلامی، ترویج فرهنگ وظیفه‌شناسی و وجدان کاری، تقویت حساسیت عمومی	
اقتصادی	شغلی	کاهش ناامنی شغلی - درآمدی، تقویت رفاه شغلی، کاهش مالیات کارمندان، افزایش رضایت شغلی، عدالت توزیعی، ارضای نیاز مالی	سرفرازی و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح‌زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، صیدی (۱۳۹۸)، حاجی‌نوروزی (۱۳۹۵)، صادقی و همکاران (۱۳۹۹)
	رفاهی	بهبود وضعیت معیشت کارکنان، دادن یارانه به خانواده‌های کارکنان و کاهش تنش مالی کارکنان، افزایش حقوق ماهانه، افزایش انگیزش و رضایتمندی کارکنان، تشویق مدیران و کارمندان موفق، عدالت در پرداخت مزایا و حقوق	

ادامه جدول (۳): مفاهیم استخراج شده

عوامل	مقوله عام	مفاهیم استخراج شده	مأخذ
اجتماعی	سرمایه اجتماعی	تقویت سرمایه اجتماعی، ایجاد تعهد سازمانی، برقراری اعتماد و انسجام اجتماعی، کاهش تضاد اجتماعی	آزادی و همکاران (۱۳۹۸)، صانعی فر (۱۳۹۸)، حاجی نوروزی (۱۳۹۵)
	حکمرانی متعالی	بهبود رابطه مردم و نهاد به منظور نظارت متقابل، حکمرانی مردمی، مردمی کردن سازمان	
سیاسی	حزبی	کاهش رقابت حزبی، ترجیح منافع سازمانی بر فردی، کاهش نفوذ جریانهای سیاسی در سازمان، کاهش دخالت نهادهای سیاسی، کنترل قدرت سیاسی	صانعی فر (۱۳۹۸)، عباسی (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)، فلاح زاده و محسنی ثانی (۱۳۹۹)، حاجی نوروزی (۱۳۹۵)
	اجرایی	قانونگذاری دقیق در مسیر غیر فردی عمل کردن سازمان، فرهنگ سیاسی جمعگرایانه، استقلال سیاسی سازمان	
روانی	فضای شغلی	کاهش فرسودگی شغلی، ایجاد رضایت شغلی، حل تضاد شغلی-کاری، امنیت اجتماعی سازمانی، کاهش فشار شغلی، از بین بردن تنش کاری، ایجاد آرامش در وظایف سازمانی، حل ابهام نقشی در سازمان	آزادی و همکاران (۱۳۹۸)، صانعی فر (۱۳۹۸)، عباسی (۱۳۹۸)، غفاری و همکاران (۱۳۹۹)
	فردی-هویتی	اعتماد به نفس، عزت نفس، ثبات شخصیتی، کاهش برچسب و داغ ننگ تغییر الگوی غلط ذهنی کارکنان، اصلاح پیش‌داوری و تصورات قالبی نسبت به افراد، تقویت استقلال شخصیتی، ایجاد تعلق روانی فرد به سازمان	

مطابق ۴۳ سند پژوهشی، مهمترین سازوکارهای پیشگیری از فساد اداری در محور سازمانی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و روانی شناسایی شده است.

مرحله ششم: این مرحله شامل کنترل کیفیت مفاهیم، و شامل پایایی و اعتبار الگوی طراحی شده است. پس از تکمیل مراحل روش‌شناسی فراترکیب، الگوی طراحی شده در جلسه گروه کانونی با شرکت پنج نفر از خبرگان علوم اجتماعی، علوم سیاسی و مدیریت بررسی شد. روایی الگو از طریق روایی محتوایی به دست آمد که این امر از دو جنبه صورت گرفته است: جنبه اول، استفاده از اجزا و عوامل الگوهای ارائه شده پیشین است که خود به روایی الگو منجر می‌شود. جنبه دوم، تشکیل جلسه گروه کانونی و ارائه الگو به متخصصان علوم اجتماعی

است که تغییر نکردن آن، نشان دهنده روایی الگوی طرحی شده است. در مراحل طراحی الگو، معیارهای آن به عنوان کد در نظر گرفته شد و با در نظر گرفتن شباهتهای معنایی بین کدها به ایجاد مفاهیم اقدام شد. در این پژوهش برای حفظ کیفیت مطالعه از شاخص کاپا مشاهده شده و  $kappa = Pi = (PAO - PAE) / (1 - PAE)$  استفاده شده است که در آن میزان توافق مشاهده شده و PAE میزان توافق مورد انتظار است. مقدار کاپا بین صفر تا یک نوسان دارد که هرچه مقدار آن به یک نزدیک باشد، نشان می‌دهد توافق بیشتری بین مرورگران وجود دارد؛ به این ترتیب که شخص دیگری از نخبگان علوم اجتماعی، بدون اطلاع از چگونگی ادغام کدها و مفاهیم ایجاد شده که پژوهشگر آن را انجام داده است، آن مفاهیم با مفاهیم ارائه شده این افراد مقایسه شده است. سرانجام با توجه به تعداد مفاهیم ایجاد شده و مفاهیم ایجاد شده متفاوت، مقدار کاپا محاسبه شده است. همان طور که در جدول (۴) نشان داده می‌شود پژوهشگران ۱۳ مفهوم و خبرگان ۱۶ مفهوم ایجاد کرده‌اند که از این تعداد ۱۳ مفهوم مشترک است.

جدول (۴): پایایی روش فراترکیب

نظر خبرگان	نظر محقق		
	بله	خیر	مجموع
بله	A=۱۳	B=۳	۱۶
خیر	C=۰	D=۱	۱
مجموع	۱۳	۴	۱۷

$$\text{توافق مشاهده شده} = A + D/N = 0/8$$

$$\text{توافق مورد انتظار} = A + D/N * A + C/N * C + D/N * B = D/N = 0/019$$

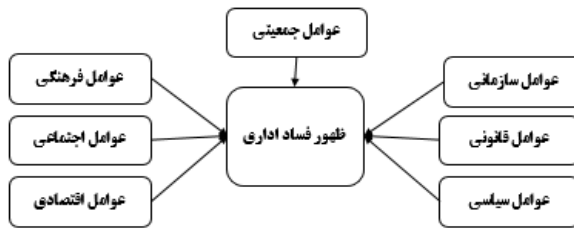
$$kappa = po - pe / 1 - pe = 0/79$$

جدول (۵): مراتب اعتمادپذیری مقدار گوناگون ضریب کاپا

مقدار آماره کاپا	قدرت توافق
کمتر از صفر	ضعیف
۰-۰/۲	کم
۰/۲۱-۰/۴	پایین تر از متوسط
۰/۴۱-۰/۶۰	متوسط
۰/۶۱-۰/۸۰	خوب
۰/۸۱-۱	عالی

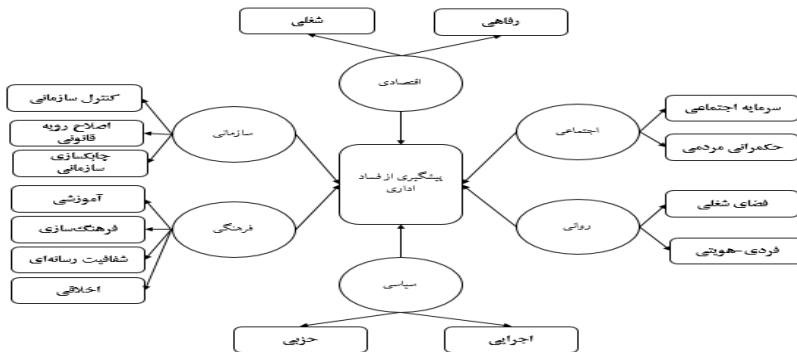
همان طور که جدول نشان می‌دهد، مقدار شاخص کاپا برابر با ۰/۷۹ محاسبه شده که با این توجه، شاخص کاپا در سطح توافق خوب قرار گرفته است.

**مرحله هفتم:** این مرحله شامل ارائه الگوی مفهومی یافته‌هاست. برای تجزیه و تحلیل پژوهشها در ارتباط با فساد اداری از کدگذاری استفاده شده است. منظور از کدگذاری، عملیاتی است که طی آنها داده‌ها تجزیه، مفهوم‌سازی و به شکل تازه‌ای در کنار یکدیگر قرار داده می‌شود. کدگذاری، باز داده‌ها و پدیده را در قالب مفاهیم تنظیم می‌کند و سپس این کدها را بر اساس پدیده کشف شده در داده‌ها دسته‌بندی می‌کند که مستقیم به پرسش مربوط می‌شود. نتایج این فرایند برای شناسایی و دسته‌بندی عوامل مؤثر بر فساد اداری و پیشگیری از آن با توجه به سنخ مفاهیم در جدول (۲) و (۳) ارائه شده است. به این ترتیب مفاهیم اصلی پژوهش شکل می‌گیرد. نتایج این فرایند برای شناسایی و دسته‌بندی فساد برحسب مفاهیم در جدول زیر شامل دو بعد عوامل فساد اداری (شکل ۴) و سازوکارهای پیشگیری از فساد اداری (شکل ۵) ترسیم شده است:



شکل (۴): ریشه‌های ظهور فساد اداری

مطابق شکل (۴) می‌توان گفت که فساد اداری در جامعه؛ امری چندبعدی- چند سطحی است. هم چنین مهمترین ریشه‌ها و سازوکارهای پیشگیری از ظهور فساد اداری عبارتند از:



شکل (۵): الگوهای پیشگیری از فساد اداری

شکل (۵)، سازوکارهای پیشگیری از فساد را نشان داده است که برای مبارزه با فساد اداری و کاهش آن، باید روشهای اجتماعی، سازمانی، فرهنگی، سیاسی، روانی و اقتصادی را در نظر گرفت.

## ۷. نتیجه‌گیری

فساد اداری، انحرافی سازمانی و نوعی کجروی اداری است. استفاده غیرقانونی از جایگاه شغلی، موقعیت سازمانی و سرمایه شغلی (روابط قوی سازمانی از جمله نفوذ، اطلاعات سازمانی و آشنایی با قواعد گریز از قانون به نفع شخصی) برای رسیدن به منافع خود برخلاف مصالح سازمانی- ملی است. فساد اداری در ایران (یافته‌های پژوهش بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۱) در سالهای اخیر افزایش یافته و مطابق با آخرین گزارش جهانی سازمان شفافیت بین‌الملل، امتیاز ایران در ۲۰۲۱ برابر با ۲۵ و رتبه جهانی آن ۱۵۰، و در مقایسه با سال ۲۰۲۰ (رتبه ۱۴۹) یک پله تنزل داشته است. بر این اساس به دلیل اهمیت مسئله فساد اداری و پیامدهای آن بر انتظام ملی- اجتماعی، پژوهش با اجرای فراترکیب در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۱ با حجم نمونه ۴۳ پژوهش به این نتیجه رسیده است که کاهش سرمایه اجتماعی بین مردم و نهادهای اداری (افت حکمرانی سازمانی و اجتماعی) به ظهور بی‌سازمانی اداری- محیطی انجامیده است. سرمایه اجتماعی حلقه واسطه جامعه مدنی و انتظام اجتماعی- سازمانی در سطح ملی است و فرهنگ پاسخگویی سازمانی و نهادهای اداری، شفافیت سازمانی، قانونگرایی و پایبندی به هنجارهای سازمانی را تقویت کند. از بین رفتن و کاهش جایگاه ارتباط جامعه (شهروندان) با نهادهای اداری (به منظور نظارت و مطالبه‌گری) به افزایش فاصله اجتماعی منجر شده است که در نتیجه بی‌هنجاری سازمانی، فضای آنومیک و بی‌نظمی محیطی گسترش پیدا می‌کند. فساد اداری، رفتاری است که ریشه و دلایل جمعی دارد و در این معنا واقعیتی اجتماعی و محصول ساختار سازمانی و محیطی است. این مسئله با بی‌هنجاری حاکم بر اوضاع نهادهای اداری و سازمانی، سلسله مراتب اداری، شیوه‌های مدیریت و رهبری، شایسته‌سالاری و امنیت شغلی و اخلاقی و کاهش الگوهای پیشگیری از فساد (کنترلی) ارتباط عمیق دارد. آنومی سازمانی که معادل آن، بی‌هنجاری، بی‌نظمی، آشفتگی و بی‌سازمانی است در اثر نبود سرمایه اجتماعی مردم مبنای شکل می‌گیرد؛ حالتی که در آن روشهای کنترلی و پیشگیرانه در ساحت رسمی و غیررسمی، کارایی لازم را برای برخورد با رفتارهای ضد نظم و امنیت سازمانی ندارد و بسترهای کجروی را شکل می‌دهد. سرمایه اجتماعی به معنای پایبندی به هنجارها، قوانین و ارزشهای سازمانی، اعتماد نهادی، مشارکت سازمانی، حساسیت و مسئولیت نسبت به بایدها و نبایدهای سازمانی (امر به معروف و نهی از منکر) است. هر چه این

مؤلفه سازمانی قوی‌تر و عمیق‌تر باشد به همان میزان نظارت و پیشگیری از انحراف و کجروی ساده‌تر خواهد بود. داده‌ها نشان می‌دهد که فرسایش میزان سرمایه اجتماعی، که حلقه واسطه بین جامعه مدنی (مردم) و سازمانهای دولتی (بروکراسی) قرار گرفته است، باعث کاهش فاصله اجتماعی مردم با نهادهای دولتی و عدم امکان کنترل، بی‌اعتمادی نهادی و در نهایت ضعف اقتدار حکمرانی متعالی می‌شود. کاهش فساد اداری، حاصل تعامل دو طرفه الگوی کنترلی رسمی (سازمانی) و غیررسمی (مردمی - جامعه مدنی) است. به دلیل نبود تعامل، مشارکت و همبستگی نهادی، امکان کنترل و نظارت نیز وجود نخواهد داشت. در نتیجه با سست شدن پیوندهای اجتماعی در نظام اداری و ظهور آنومی اخلاقی (اهمیت ندادن به ارزشها و هنجارهای متعالی سازمانی)، کجروی رخ می‌دهد. کاهش ارزشهای مشترک سازمانی، فردگرایی و اهمیت یافتن خویش‌گماری به جای شایسته‌سالاری، کاهش وفاق و تعهد سازمانی باعث می‌شود تا رفتارهای سازمانی، غیرقابل بازرسی و کنترل شود و این بی‌نظمی سازمانی - محیطی (آنومی سازمانی) به فساد منجر می‌شود. بر این اساس:

۱. عوامل سازمانی یکی از دلایل وقوع فساد اداری است. نهادهای اداری، نیازمند تخصص، مهارت و تقسیم‌کار بهنجاری هستند تا عملکرد شغلی را ارتقا و بهبود بخشند. با تداخل شرح وظایف و نقشهای سازمانی، حاکمیت انتصاب فامیلی به جای معیارهای اکتسابی و شایسته‌سالارانه، کاهش نظارت عالمانه، استفاده از نیروی انسانی ناکارآمد و عدم گزینش جامع آن، یادگیری انحرافات سازمانی در قالب خرده فرهنگی، تعدد نقش و پستهای سازمانی به فرسودگی شغلی و سکوت سازمانی منجر می‌شود. تداوم این وضعیت به سوء استفاده و در نهایت فساد اداری منجر می‌شود.

۲. عوامل فرهنگی، نقش مهمی در شکل‌گیری فساد اداری دارد. انحرافات و کجروی سازمانی به معنای تخطی از هنجار، قواعد و قوانین سازمان و استفاده از آن در جهت منافع شخصی است. این امر در حالت فرهنگی سازمان ریشه دارد. نهادهای اداری که اخلاق اجتماعی، اخلاق کاری، ارزشها و باورهای دینی، فرهنگ انتقاد و پاسخگویی، وفاق هنجاری و اخلاقی اهمیت خود را در فضای سازمانی از دست داده باشد، تعهد سازمانی، تعلق سازمانی و وفاداری سازمانی نسبت به نیروی انسانی آن، فاقد ارزش تلقی می‌شود و به مرور هنجارشکنی، قانونگریزی، فساد و کجروی به وجود می‌آید.

۳. عوامل اجتماعی در شکل‌گیری فساد اداری مؤثر است. سرمایه اجتماعی منفی، بی‌سازمانی اجتماعی، رواج بی‌نظمی و بی‌قانونی در سازمان، افزایش بی‌عدالتی و تبعیض سازمانی به کاهش رضایت شغلی و فرسودگی شغلی - روانی منجر می‌شود و در نهایت فرد نسبت به سازمان به عنوان

ابزاری برای حل نیازها و رسیدن به آرزوهای شخصی خود می‌نگرد. رواج فضای آنومی اجتماعی و بی‌نظمی اجتماعی بسترهای انحراف و فساد اداری را رقم می‌زند.

۴. عوامل اقتصادی در وقوع فساد اداری مؤثر است. اقتصاد یکی از بنیادهای مهم رفتاری هر سازمان را شکل می‌دهد. حل نیازهای مادی و کاهش ناامنی شغلی و تنش شغلی از بهترین سازوکارهای کاهش فساد اداری است. سازمانهایی که نیروی انسانی آن در پایین هرم (خوراک، پوشاک و مسکن) قرار دارند و احساس ناامنی شغلی - اجتماعی می‌کنند، گامهای رسیدن به شکوفایی و تعالی سازمانی را ازدست می‌دهند و برای گریز از بقا (تلاش برای چند شغلی، حل نیاز از طریق رانت و رشوه) و کاهش فشارهای اقتصادی به ارتکاب فساد متمایل می‌شوند.

۵. عوامل سیاسی نیز نقش مهمی در فساد اداری دارد. فشارهای سیاسی و رفتارهای جناحی و حزبی به سازمان، انتصابهای فامیلی - حزبی و کم شدن ارزش تقسیم کار سازمانی، قرار گرفتن رابطه به جای ضابطه، منافع حزبی به جای منافع ملی، سازمان را با آنومی و بی‌نظمی رو به رو می‌سازد. فروپاشی سازمانی بر همین فضای غیرقانونی و آنومیک دلالت دارد و ضمن رواج تک صدایی، مدیریت استبدادی و پدرسالارانه سازمانی، بسترهای کنترل جمعی و پیشگیرانه را از طریق حذف فضای نقادانه، رقابت سازمانی و شفافیت اطاعات از بین می‌برد و زمینه‌های ارتکاب به فساد را افزایش می‌دهد.

۶. عوامل قانونی در افزایش فساد اداری مؤثر است. وظیفه قانون، نظارت بر رفتارهای سازمانی است که کنترل رسمی نامیده می‌شود. وقتی قانون در برخورد با منحرفان و مجرمان سازمانی، کارایی و اقتدار لازم را نداشته باشد به خرده فرهنگها و بزهکاران سازمانی این پیام را انتقال می‌دهد که سازمان با بی‌اعتنایی جمعی رو به روست و فضای کنش منحرفانه وجود دارد. در این حالت به دلیل نبود ساختار کنترلی و بازخواست کننده فساد نیز شکل می‌گیرد. امکان گریز از قوانین و هنجارهای سازمانی به دلیل توجیه و تفسیر، ترویج کننده این باور عمومی است که سازمان با نوعی بی‌اعتنایی و سکوت اجتماعی رو به رو است. این فضا به افرادی که به کجروی سازمانی تمایل دارند، جرئت ارتکاب را خواهد داد.

## ۸. پیشنهادهای کاربردی

- ایجاد حکمرانی متعالی - انتظامی متکی بر سرمایه مردمی: این حکمرانی با تکیه مردم و نهادهای فراجا به شناسایی گلوگاههای فساد کمک خواهد کرد.
- تنظیم روشهای انتظامی - امنیتی مرتبط با نهاد پلیس در سازمانها و نهادهای کشور از طریق آموزش شناخت رفتارهای مرتبط با فساد اداری



- تدوین سازوکارها و مقررات سازمانی برون سازمانی مرتبط با کنترل رفتارها و کنش‌های منجر به فساد
- تقویت سرمایه اجتماعی مردمی و کاهش فاصله اجتماعی بین مردم و سازمانهای دولتی و غیردولتی
- تقویت نهادهای خصوصی با نظارت و کنترل قوانین ضد فساد از سوی دولت
- کاهش روشهای اداری بوروکراتیک و پیچیده و الکترونیکی کردن تمامی فرایندهای تصمیم‌گیری، دستورالعمل و ابلاغیه در سازمانهای دولتی و غیردولتی
- افزایش حضور نهادهای مدنی، رسانه‌های جمعی و مردمی برای نقد و نقادی، کنترل و بازرسی واقعیت‌های متضاد با منافع ملی - سازمانی

#### ۹. سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از تمام محققان، استادان و پژوهشگرانی که درباره فساد اداری (علل و روشهای پیشگیرانه آن) پژوهش انجام داده‌اند، تقدیر می‌کنند.

## فهرست منابع

- ابراهیم‌پور، حبیب و الیکی، فریبا. (۱۳۹۵). بررسی نقش حکمرانی خوب در کارآمدی دولتها، کنفرانس بین‌المللی نخبگان مدیریت.
- احمدی آهنگرانی، حسن؛ محمدی، سهیلا؛ مقصودپور، لیلیا و علی‌مردانی، جلیل. (۱۳۹۴). پیشگیری از فساد اداری راهی به‌سوی توسعه اقتصادی، اجلاس بین‌المللی مدیریت. فرهنگ و توسعه اقتصادی، مشهد.
- احمدی، عبدالله. (۱۳۸۶). قاچاق کالا یا تجارت جرم: از پیشگیری تا جنگ، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. ۲(۵). قابل‌بازیابی از: <https://elmnet.ir/article/10489745-82771>
- انصاری، علی‌نقی؛ امیرحسینی، سید احسان و حمیدی، مهرزاد. (۱۴۰۰). طراحی مدل ساختاری - تفسیری عوامل مؤثر بر فساد اداری - مالی در سازمانهای ورزشی، فصلنامه مجلس و راهبرد، ۲۸ (۱۰۸). قابل‌بازیابی از: <https://civilica.com/doc/1362847/>
- اینانلو، ابوالفضل. (۱۳۹۸). تضمین‌های ساختاری حقوقی ایران در پیشگیری و مقابله با فساد اداری، مجله پژوهش در هنر و علوم انسانی، ۴(۱۶). قابل‌بازیابی از: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1498304>
- آزادی، بهداد؛ احدی‌فر، میثم و حسینی مرصع، سیدحامد. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر ساختار سازمانی در کاهش فساد اداری در سازمانهای اداری، مجله رویکرد پژوهشی نو در علوم مدیریت، ۸(۱۲). قابل‌بازیابی از: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1510489>
- بهادری، بابک و بهرام زاده، حسینعلی. (۱۳۹۲). مدیریت اسلامی و راهکارهای دولت برای مهار فساد اداری در ایران، فصلنامه پژوهشنامه تربیتی، ۹(۳۷). قابل‌بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/429388>
- پرورام، رضا و مردانی، محمدرضا. (۱۴۰۰). تأثیر سیستم اطلاعات مدیریت بر مقابله با فساد اداری شهرداری منطقه ۲، فصلنامه علمی منابع و سرمایه انسانی، ۱(۱). قابل‌بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/471724>
- جعفری، محمد و گل‌خندان، ابوالقاسم. (۱۳۹۲). رابطه فساد و اندازه دولت در کشورهای منتخب اسلامی؛ آزمون علیت گرنجری پانلی مبتنی بر بوت استراپ، جستارهای اقتصادی ایران، ۱۲(۲۳). قابل‌بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=255349>

- حاجی خلیل، محمد و رستمی نیا، محمد اسماعیل. (۱۳۹۳). فساد اداری در مقابل سلامت اداری با نگاهی به ایران، سومین همایش علوم مدیریت نوین.
- حاجی نوروزی، شیما. (۱۳۹۵). بررسی مسائل روز اقتصادی ایران. تهران: معاونت اقتصادی اتاق بازرگانی.
- حسن دوست فرخانی، هادی؛ رضایی، امید؛ پاکزاد سرداری، حسن و رضایی، سعید. (۱۳۹۳). بررسی رابطه نگرش به فساد اداری و احساس محرومیت نسبی دانشجویان دانشگاه پیام نور بجنورد، نشریه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، ۳۲(۴). قابل بازیابی از:  
[http://www.farhangekhorasan.ir/mobile/article\\_143786.html](http://www.farhangekhorasan.ir/mobile/article_143786.html)
- حسینی، سید محمد و نوذری فردوسی، محمد. (۱۳۹۳). سیاست جنایی اسلام در قبال فساد اداری و مطالعه تطبیقی با موازین بین‌المللی، مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ۱(۱). قابل بازیابی از:  
<http://ensani.ir/fa/article/410926>
- حقیقتیان، منصور؛ دوله، معصومه؛ طعیمه‌پور، ایمان و دوله، فاطمه. (۱۳۹۵). رابطه بین تعهد سامانی و گرایش به فساد اداری بین کارکنان شهرداری تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۶(۶۱). قابل بازیابی از:  
[https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a\\_id=2563&sid=1&slc\\_lang=fa](https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=2563&sid=1&slc_lang=fa)
- حقیقتیان، منصور؛ کریمی‌زاده، سمیه و نظری، جواد. (۱۳۹۱). بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری شهر یزد، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربرد، ۲۳(۴). قابل بازیابی از:  
<http://ensani.ir/fa/article/31397>
- خلف خانی، مهدی. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فساد اداری، فصلنامه راهبرد، ۱۸(۵۲). قابل بازیابی از:  
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=118029>
- دانائی فرد، حسن. (۱۳۹۱). چالش‌های مدیریت دولتی در ایران. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.
- اوران، اکبر. (۱۳۹۹). بررسی موارد فساد در بخش عمومی و رویکردهای مبارزه با آن با دیدگاه حسابداری انتقادی، مجله حسابداری و بودجه‌ریزی بخش عمومی، ۱(۱). قابل بازیابی از:  
<http://ensani.ir/fa/article/437847>
- ربیعی، علی و آصف، هاجر. (۱۳۹۱). نقش فرهنگ‌سازمانی در پیشگیری از بروز فساد اداری، مجله مدیریت دولتی، ۴(۱۰). قابل بازیابی از:  
[https://jipa.ut.ac.ir/article\\_29130.htm](https://jipa.ut.ac.ir/article_29130.htm)

- رحیمی، مائده. (۱۴۰۰). واکاوی رویکرد سازمان شفافیت بین‌الملل و طرح حمایت از افشاگران فساد، فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۵(۵۸). قابل بازیابی از:

[http://si.jrl.police.ir/issue\\_13401\\_13610](http://si.jrl.police.ir/issue_13401_13610)

- رضوی فرد، بهزاد. (۱۳۹۰). از کارکردهای سنتی کیفر در حقوق داخلی تا کارکردهای نوین آن در حقوق بین‌الملل کیفری با تأکید بر رویه قضایی، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۶(۲۱). قابل بازیابی از:

[https://jclr.atu.ac.ir/?\\_action=article&au=17459](https://jclr.atu.ac.ir/?_action=article&au=17459)

- زاهدی، محمدجواد. (۱۳۹۹). توسعه و نابرابری. تهران: نشر مازیار.

- زرنندی، سعید و واعظی، رضا. (۱۳۹۸). الگوی جامع مبارزه با فساد اداری بر مبنای محیط بومی ایران، پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۱۲(۴۵). قابل بازیابی از:

[https://jmr.usb.ac.ir/article\\_5141.html](https://jmr.usb.ac.ir/article_5141.html)

- زرنندی، سعید؛ حمیدی حصاری، یاسین و معدنی، جواد. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر فساد اداری در سازمانهای دولتی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مجلس و راهبرد، ۹۱(۲۴). قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/427138>

- سپهوند، رضا؛ عارف‌نژاد، محسن؛ سپهوند، مسعود و فتحی‌چگنی، فریبرز. (۱۳۹۷). اثر سرمایه ساختاری بر کاهش فساد اداری با نقش میانجی انگیزه‌های فردی ارتکاب فساد سازمانهای دولتی استان کرمان، فصلنامه مدیریت دولتی، ۱۰(۴). قابل بازیابی از:

[https://jipa.ut.ac.ir/article\\_68447.html](https://jipa.ut.ac.ir/article_68447.html)

- سرفرازی، مهرزاد؛ فزونی، مریم و زارع، شکوفه. (۱۳۹۹). رویکردهای پیشگیری از فساد اداری ضرورتی اساسی در استقرار دولت سالم و شفاف، مجله چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۳(۳۲). قابل بازیابی از:

[http://www.jamv.ir/?\\_action=article&au=834795](http://www.jamv.ir/?_action=article&au=834795)

- سیف‌زاده، علی. (۱۳۹۵). بررسی ادراک شهروندان از فساد اداری و متغیرهای جمعیت‌شناختی مؤثر بر آن در بیرجند، مجله مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، ۱۰(۴). قابل بازیابی از:

[https://www.farhangekhorasan.ir/article\\_40831.html](https://www.farhangekhorasan.ir/article_40831.html)

- شفیع‌زاده، حسن. (۱۳۸۹). ارتقای فرهنگ و آموزش عمومی برای مقابله با فساد، فصلنامه دانش ارزیابی، ۲(۳). قابل بازیابی از:

[http://www.daneshearzyabi.ir/article\\_253410.html](http://www.daneshearzyabi.ir/article_253410.html)

- صالحی، مهسا و زرنندی، سعید. (۱۳۹۲). نقش تأمین و تدارکات الکترونیک در مبارزه با فساد اداری، فصلنامه رسالت مدیریت دولتی، ۴(۱۱). قابل بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=260465>

- صادقی، علی؛ منوچهری، عباس؛ نرگسیان، عباس و اسحاقی، حسین. (۱۳۹۹). تبیین الگوی بوروکراسی سازمانهای دولتی ایران با تأکید بر کنترل فساد اداری، مطالعات مدیریت راهبردی، ۴۴(۲). قابل بازیابی از:

[http://www.smsjournal.ir/article\\_120745\\_db68946616f3e47d71562572419b87e9.pdf](http://www.smsjournal.ir/article_120745_db68946616f3e47d71562572419b87e9.pdf)

- صانعی فر، کریم. (۱۳۹۸). بررسی نقش شفافیت سازمانی و تعهد سازمانی بر فساد اداری در بین کارکنان جهاد کشاورزی رشت، مجله پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، ۳۰(۴). قابل بازیابی از: <https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/108719>

- صیدی، مهدی. (۱۳۹۸). بازشناسایی علل، زمینه‌ها، پیامدها و راهکارهای مقابله با فساد اقتصادی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با تأکید بر امنیت ملی، مجله مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۳۵(۸۷). قابل بازیابی از:

[https://smsnds.sndu.ac.ir/index.php?action=article&au=10672&\\_au=seidi,%20mahdi](https://smsnds.sndu.ac.ir/index.php?action=article&au=10672&_au=seidi,%20mahdi)

- طالقانی، غلامرضا؛ طباطبایی، زهرا و غفاری، علی. (۱۳۹۳). بررسی عوامل فردی و سازمانی مؤثر بر فساد اداری در شعب بانک سپه استان قم، مجله مدیریت فرهنگ سازمانی، ۱۲(۲). قابل بازیابی از: [https://jomc.ut.ac.ir/article\\_51182.html](https://jomc.ut.ac.ir/article_51182.html)

- عباسی، طیبیه؛ پورعزت، علی اصغر و سیفی، علیرضا. (۱۳۹۸). تبیین فرایند شیوع فساد در سازمانهای دولتی با بررسی متغیرهای فردی و سازمانی مؤثر و پدیده هم‌رنگ جماعت شدن، مجله مدیریت فرهنگ سازمانی، ۱۷(۳). قابل بازیابی از:

[https://jomc.ut.ac.ir/article\\_72638.html](https://jomc.ut.ac.ir/article_72638.html)

- عبدالهی، علی و توکلی جوشقانی، نازنین. (۱۳۹۳). بررسی نقش فناوری اطلاعات در شفاف‌سازی و کاهش فساد سازمانهای دولت، چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۱۸(۳). قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/396960/>

- علوی، مینا؛ فقیهی، ابوالحسن؛ موسی‌خانی، مرتضی و نجف‌بیگی، رضا. (۱۳۹۷). ریشه‌های فساد اداری در سازمانهای دولتی ایران، فصلنامه علوم مدیریت ایران، ۱۳(۴۹). قابل بازیابی از:

[http://journal.iams.ir/article\\_277.html](http://journal.iams.ir/article_277.html)

- غفاری، رحمان؛ کارگر، رضا و احمدی، مسعود. (۱۳۹۹). ارائه الگوی سازمان سالم در مبارزه با فساد ادارات از منظر نهج‌البلاغه، مجله پژوهش‌های نهج‌البلاغه، ۶۴(۱). قابل بازیابی از:

[http://www.nahjmagz.ir/article\\_122556.html](http://www.nahjmagz.ir/article_122556.html)

- فتح‌آبادی، محمدرضا؛ عطایی، محمد و علی‌نژاد، علیرضا. (۱۴۰۱). الگوی سنجش ابعاد راهبردی میزان سلامت اداری در سازمانهای دولتی ایران، فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۳(۵۶). قابل بازیابی از: <https://www.magiran.com/paper/2425990>

- فرجی‌ها، محمد و جوادی، حسین. (۱۳۹۳). مطالعه جرم‌شناسی تخلفات و فساد اداری، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۴(۵۴). قابل بازیابی از:

[https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a\\_id=1677&sid=1&slc\\_lang=fa](https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=1677&sid=1&slc_lang=fa)

- فرخ‌سرشت، بهزاد. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری مالی به‌منظور ارائه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران، مجله دانش مدیریت، ۱۷(۶۶). قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/19082>

- فروغی، فضل‌اله؛ داستان، زهرا و صادقی، محمد هادی. (۱۳۹۸). بررسی جایگاه مشارکت‌پذیری مردم در سیاستگذاریه‌های پیشگیرانه ضد فساد اداری، مجله رهیافت پیشگیری، ۸(۵). قابل بازیابی از: [http://www.jcpa.ir/article\\_227531.html](http://www.jcpa.ir/article_227531.html)

- فلاح‌زاده، علی محمد و محسنی‌ثانی، مصطفی. (۱۳۹۹). مبارزه با مفاسد اداری در نظام معاملات شهرداری در حقوق ایران بر مبنای اصول حکمرانی خوب شهری، مجله رهیافت، ۵۰(۳). قابل بازیابی از: <https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789/56984>

- فیروچائیان، علی‌اصغر و محمودیان، معصومه. (۱۴۰۰). مرور نظام‌مند مطالعات انجام‌شده در حوزه فساد اداری در ایران، دو فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۲(۲). قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/490818>

- قائمی‌اصل، مهدی و ولائی، فیروز. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر فساد اداری بر سلامت مالی در نظام بانکی ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی رشد و توسعه پایدار، ۲۰(۲). قابل بازیابی از: <https://ecor.modares.ac.ir/article-18-34335-fa.html>

- قهرمانی، مسعود و تابع‌افشار، ساسان. (۱۳۹۸). تأثیر تمرکززدایی دولت بر کاهش فساد اداری با نقش میانجی استقرار دولت الکترونیک (مطالعه موردی: سازمانهای دولتی آذربایجان غربی)، مجله خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۳۵(۱۰). قابل بازیابی از: [https://ijpa.srbiau.ac.ir/?\\_action=article&kw=67362](https://ijpa.srbiau.ac.ir/?_action=article&kw=67362)

- کریمی، علیرضا؛ قادری، صلاح‌الدین و مرادی‌نژاد، الهام. (۱۳۹۹). مطالعه جامعه‌شناختی ادارات از فساد اداری و عوامل اجتماعی مرتبط با آن در جوامع بافرهنگ خاص‌گرایی شهر خرم‌آباد،

مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۱). قابل بازیابی از:

[https://ijsp.ut.ac.ir/article\\_76175.html](https://ijsp.ut.ac.ir/article_76175.html)

- کشاورز، بهمن؛ علیزاده ساروکلایی، رسول؛ خوش خطی، مهدی و مرادی، عباس. (۱۳۹۹). بررسی سیاستگذاری جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با فساد اداری، مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۴۳(۱). قابل بازیابی از:

[http://jpir.iaujournals.ir/article\\_673254.html](http://jpir.iaujournals.ir/article_673254.html)

- کیانی، پاکنوش و پورعزت، علی‌اصغر. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر کاهش فساد مالی در سازمانهای دولتی و مؤسسه‌های پژوهشی، مطالعات کمی در مدیریت، ۴(۳). قابل بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=216820>

- مصطفی‌پور، محمدعلی؛ سمیعی، روح‌الله؛ مستقیمی، محمودرضا و چراغعلی، محمودرضا. (۱۴۰۰). طراحی الگوی سلامت نظام اداری با تأکید بر شایسته‌سالاری در ناجا، فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۶(۵۹). قابل بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=575454>

- منتظری، محمد و شول، عباس. (۱۳۹۸). تلاش برای کاهش فساد اداری به‌عنوان یک ضرورت اخلاقی؛ تبیین نقش تعهد کارکنان، مجله اخلاق در علوم و فناوری، ۱۴(۴). قابل بازیابی از:

[https://ethicsjournal.ir/browse.php?a\\_id=1630&sid=1&slc\\_lang=fa](https://ethicsjournal.ir/browse.php?a_id=1630&sid=1&slc_lang=fa)

- منتظری، محمد و قاسمی، محمد. (۱۳۹۸). تلاش برای کاهش فساد اداری به‌عنوان یک ضرورت اخلاقی؛ تبیین نقش تعهد کارکنان. مجله پژوهش‌های مدیریت عمومی. ش ۴۶. ص ۲۷۸ - ۲۵۸.

<https://www.sid.ir/fA/Journal/ViewPaper.aspx?id=503887>

- موسوی دوست، سید محمد. (۱۳۹۸). علل و پیامدهای فساد اداری، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۳(۲۵). قابل بازیابی از:

<https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/30>

- موسوی مجاب، سید درید. (۱۳۹۰). درآمدی بر مباحث حقوق کیفری اختصاصی، تقریرات درسی، کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

- میرخلیلی، سید محمود؛ عسگری مروت، علی و بهرامی، کرو. (۱۳۹۹). نقش عدالت سازمانی در پیشگیری از فساد اداری، مجله پژوهشنامه حقوق کیفری، ۲۱(۹). قابل بازیابی از:

[https://jol.guilan.ac.ir/article\\_4211.html](https://jol.guilan.ac.ir/article_4211.html)

- میرساردو، طاهره. (۱۳۹۸). بررسی نگرش دانشجویان در مورد علل اجتماعی-فرهنگی فساد اداری، پژوهش‌های جامعه‌شناختی، ۱۳(۴). قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/file/download/article/1632133374-10457-1400-74.pdf>

- نارویی، خدیجه؛ کمالیان، امین‌رضا و دهقانی، مسعود. (۱۳۹۹). تأثیر رضایت شغلی بر کاهش فساد اداری با میانجیگری هوش معنوی، مجله پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، ۳۹(۴). قابل بازیابی از: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1685636>

- نجار نهبوندی، مریم و خورسندآسیاب، حمید. (۱۳۹۸). مطالعه و بررسی رابطه بین شاخصهای توسعه انسانی و فساد اداری در کشورهای منتخب طی سالهای ۲۰۱۰ الی ۲۰۱۲، مجله توسعه اجتماعی ایران، ۱۱(۲). قابل بازیابی از: [https://jisds.srbiau.ac.ir/article\\_14579.html](https://jisds.srbiau.ac.ir/article_14579.html)

- نظامی، فرهاد؛ رضاییان، غلامرضا و قصری، محمد. (۱۴۰۰). بررسی و تبیین عدالت و مبارزه با فساد در ناجا در بیانیه گام دوم انقلاب، فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۵(۵۶). قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fA/Journal/ViewPaper.aspx?id=575456>

- نورعلی دخت، حمید. (۱۳۹۶). شناسایی عوامل مدیریتی مؤثر بر فساد اداری-مالی (مورد مطالعه: ناجا)، فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۱(۴۱). قابل بازیابی از: <http://si.jrl.police.ir>

- نیازپور، امیرحسین. (۱۳۸۲). پیشگیری از بزهکاری در قانون اساسی ایران و لایحه قانون پیشگیری از وقوع جرم، مجله حقوقی دادگستری، ۱۳(۴۵). قابل بازیابی از: [http://www.jlj.ir/article\\_46589.html](http://www.jlj.ir/article_46589.html)

- Aidt, T. S. Dutta, J. and Senac, V. (2008). Governance regimes, corruption and growth: Theory and evidence. *Journal of Comparative Economics*. 36(2):195-220.

- AKÇAY, S. (2002). Impact of Social Capital on the Corruption: an Empirical Study, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 20. s. 217-228.

- Alford, R. P. (2013). A broken windows theory of international corruption. *Ohio State Law Journal*. 73(5): 1252- 1282.

- Amin, M. and Soh, Y.C. (2020). Does greater regulatory burden lead to more corruption? Evidence using firm-level survey data for developing countries. *The World Bank Economic Review*. Vol. 35. No. 3, pp. 812-828.

- Arrow, K. (1972). Gifts and Exchanges. *Philosophy and Public Affairs*, 1, 343- 62.

- Astafurova, O. and Golomanchuk, A. (2020). Data and factors analysis of anti-corruption environment components of Russian public authorities. *SHS Web of Conferences* 109. 01007 (2021). <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110901007> LISID-2020

- BaezCamargo, C. Bukuluki, P. Sambaiga, R. Gatwa, T. Kassa, S. and Stahl, C. (2020). Petty corruption in the public sector: a comparative study of three East African countries through a behavioural lens. *African Studies (Johannesburg)*, Vol. 79. No. 2. pp. 232-249.



- Banerjee, R. (2016). Corruption, Norm Violation and Decay in Social Capital. IZA DP No. 9859.
- Banuri, S. and Eckel, C. (2012). Experiments in culture and corruption: A review. World Bank Policy Research Working Paper 6064.
- Bauhr, M. (2012). Resisting Transparency: Corruption, Legitimacy and the Quality of Global Environmental Policies. *Global Environmental Politics*. 12(4): 9-29.
- Bosco, B. (2020). Old and new factors affecting corruption in Europe: Evidence from panel data Author links open overlay panel.
- Chan, W. (2004). Considering the system: The search for an effective anti-corruption policy in China. *Stanford Journal of East Asian Affairs*. 4(1): 29-34.
- Ding, J. H. Xi, P. and Chen, Y. (2010). A qualitative research: The process of mental degeneration of 30 corruptive individuals (in Chinese). *Anti-Corruption and Integrity Culture Studies*. 1(2).
- Europa.eu(2021). eurobarometer/surveys/detail/2247.
- Geason, S. and Wilson, P. R. (1998). Crime prevention, theory and practice. Australian institute criminology publication.
- Goel, R. K. & Nelson, M. A. (2010). Causes of Corruption: History, Geography and Government, *Journal of Policy Modeling*. 32 (4), pp. 433-447.
- Hess, A. E. M. and Sauter, M. (2013). The most corrupt countries in the world. 24/7 Wall St. July 14, 2013.
- Kamel, I.R., Abd El Wahab, S. and Ashmawy, I.K.I.M. (2021). Public attitude as a determinant of petty corruption in Egypt: a survey study. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*. Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
- Knack, S. (2000). Trust, Associational Life and Economic Performance in the OECD, HRDC-OECD International Symposium on The Contribution of Investment in Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well Being.
- Kurer, O. (2005). Corruption: An Alternative Approach to Its Definition and Measurement. University of Erlangen Nuremberg, Germany. *Political Studies*. 56-69.
- Lambsdorff, J. G. (2006). Causes and Consequences of Corruption: What do We Know from a Cross-Section of Countries? In *International Handbook of Economics Corruption*, Susan Rose-Ackerman (pp. 42-90). Cheltenham. UK: Edward Elgar Publishing.
- Liu, J. Z. (2013). Corruption Psychology of Corrupted Officials: A Study of Corruption Psychology (in Chinese). CPC Central Party School Press.
- Meng, Q. and Friday, P. C. (2010). Corruption in transitional China: A theoretical conceptualization. In book: *Major Problems of Contemporary Criminal Law, Criminology and Victimology* (edited by V.Konarska and J. Lachowski). Wolters Kluwer Publ. Office, the Polish Branch.

- Office on Drugs and Crime united nation(2021).
- Pei, M. (2007). Corruption Threatens China's Future. Carnegie Endowment for International Peace.
- Putnam, R. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. Journal of Democracy. 6(1). 65-78.
- Ramezani Zeinoddin, M. (2013). The effect of religion and religious attitudes on society psychological health. Journal of Wisdom. 3: 17-28(In Persian).
- Soubbotina, T. P. K. A. Sh. (2000). Beyond Economic Growth: Meeting Challenges of Global Development, The World Bank.
- Stapenhurst, F. and P.langseth. (1997). The role of the public Administration in fighting corruption. International journal of public sector management, Vol. 14,No.5.
- Sun, Y. and Johnston, M. (2009). Does democracy check corruption? Insights from China and India. Comparative Politics 42(1): 1-19.
- Tang, S. (1997). From social control to disorganization: Official corruption in China. Social and Economic Studies 46(1):135-147
- Tong, W. (2014). Analysis of Corruption from Sociocultural Perspectives. International Journal of Business and Social Science Vol. 5, No. 11(1). YAI/NIPD 460 West 34th Street New York, NY 10001 USA.
- Whiteley, P. F. (2000). "Economic Growth and Social Capital". Political Studies, 48, 443-66.
- Woolcock, M. (2001). "The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes". Isuma: Canadian Journal of Policy Research, 2(1), 11- 17.
- Wu, F. L. (2011). Retreat from a totalitarian society: China's urbanism in the making (Chapter 61). In the book The New Blackwell Companion to the City (edited by Gary Bridge and Sophie Watson). Blackwell Publishing Ltd.